

**ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОГО ПІДКОМПЛЕКСУ
УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Титулов Ю.В.

У статті визначено основні проблеми виноградарства і виноробства на сучасному етапі. Доведено необхідність удосконалення структури управління виноградарсько-виноробного підкомплексу в напрямку гармонізації з міжнародними вимогами. Проаналізовано світовий досвід управління та регулювання діяльності національних виноградарсько-виноробних підкомплексів країн основних виробників вина. Встановлені чинники подальшого розвитку виноградарства та виноробства України.

Вступ. Виноградарство та виноробство для півдня України завжди було важливою галуззю агропромислового комплексу. Основні виноградарські регіони України - АР Крим, Одеська, Херсонська, Миколаївська, Закарпатська і Запорізька області. Роль і місце галузі в агропромисловому комплексі України визначається наявністю сприятливих природно-кліматичних і ґрунтових умов, кваліфікованих кадрів тощо. Водночас в сучасних умовах велике значення має підвищення виробництва винограду у свіжому вигляді, натуральних виноградних соків і сухих вин. Таким чином перед виноградарями та виноробами України стоять складні й відповідальні завдання. Немаловажну роль у вирішенні цих та інших проблем, які виникають при вирощуванні винограду та виробництві продукції його переробки та реалізації, належить удосконаленню системи управління галузі. Слід зазначити, що розвиток агропромислового виробництва завжди супроводжується змінами структур управління відповідно до нових умов. Особливого значення ці процеси набули в виноградарсько-виноробному підкомплексі України, при проведенні реформ галузі, коли значною мірою підвищуються вимоги до побудови і конструкції управлінських систем, їх складових органів та ланок, що до них входять на всіх рівнях управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню окремих проблем розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК України присвячені роботи таких науковців як: А.М. Авідзба, В.П. Антипов, Г.Г. Валуйко, О.М. Гаркуша, І.Г. Матчина, В.О. Рибінцев, Я.О. Самсонова, С.Г. Черемісіна, [3, 4, 5, 7, 8, 9,] та інших. Однак вирішенню проблеми вдосконалення системи державного управління в сучасних умовах не було приділено достатньо уваги, тому таке дослідження є досить нагальним і необхідним.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є обґрунтування проблеми удосконалення системи управління виноградарсько-виноробного підкомплексу України. Успішному вирішенню зазначеної проблеми, пов'язаних із розвитком виноградарства й виноробства в Україні, значною

мірою допоможе вивчення й узагальнення досвіду й законодавства країн з найбільш розвинутою цією галуззю виробництва.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах на перший план висувається завдання стабілізації й відновлення матеріально-технічного й виробничого потенціалу АПК, подолання його технічного й технологічного відставання, як базової складової економіки країни. Пріоритетними завданнями також стають створення сприятливого інвестиційного клімату, підвищення ефективності реалізації державної політики інвестиційної діяльності, особливо в частині підтримки виробників. Виноградарство для півдня України завжди було важливою галуззю агропромислового комплексу. Основні виноградарські регіони України - АР Крим, Одеська, Херсонська, Миколаївська, Закарпатська і Запорізька області. В Україні найбільшу площу виноградних насаджень налічує Одеська область – 38,95 тис. га. (46 % від загальної по Україні), Автономна Республіка Крим займає 31,0 тис. га. (37 %), а решта (17,4 %) зосереджена в Миколаївській (7,1 %), Закарпатській (2,7 %) та Запорізькій (0,4 %) областях. [6]

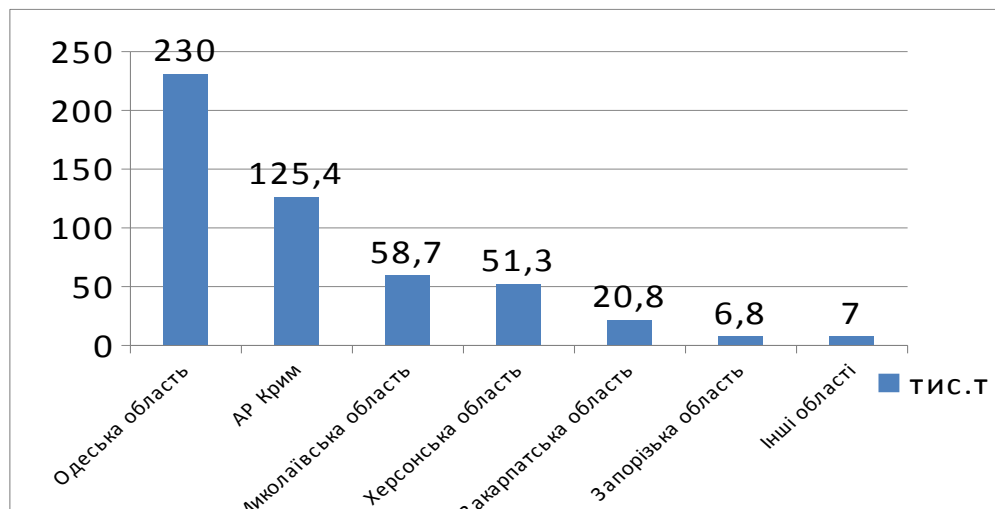

Рис. 1. Обсяг виробництва винограду по регіонам України в середньому за 2010-2012 рр., тис. т

Станом на 2012 рік загальна площа виноградних насаджень в Україні налічує 70,7 тис. га по сільськогосподарських підприємствах та 84,1 тис. га – по всіх категоріях господарств. Валовий збір по цих категоріях відповідно склав у 2012 році 336,96 та 512,85 тис. т при середній врожайності 6,0–6,1 т/га. [6]

З 1999 року за державної підтримки закладання виноградних насаджень відповідно до прийнятого у 1999 р. Закону України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства». Ефективність дії 1%-вого збору підтверджується тим, що в 2011 р. площа плодоносних виноградників в цілому складала 56 тис. га, з них 27 тис. га, тобто майже половина, закладена за рахунок коштів 1% збору. Проте якщо в 2007–

2008 р. щорічно за рахунок 1%-вого збору закладалося 5,8–5,1 тис. га виноградників, у 2010 та 2011 рр. було закладено лише 2,3 та 1,8 тис. га насаджень відповідно. В 2012-2013 роках в зв'язку зі згортанням програми закладання нових насаджень не відбувалось майже зовсім. Тому досягнутий паритет між закладанням та корчуванням виноградників в максимально ефективні роки використання коштів збору наразі в теперішній час втрачено, що знову погіршує ситуацію в галузі.

Існують проблеми і у виробництві вітчизняної винопродукції, зокрема широке використання імпортих виноматеріалів та коньячних спиртів. З імпортової сировини в різні роки виготовляється від 10 до 20% тихих вин, до 85% коньяків. Використання імпортих виноматеріалів та коньячних спиртів пов'язане з дефіцитом якісної вітчизняної сировини та відносно високою ціною на неї порівняно з цінами на імпорту, що є проявом недоліків розвитку сировинної бази виноробства.

Крім того, негативно впливає на внутрішній ринок вітчизняної винопродукції частка фальсифікованої продукції, яка оцінюється деякими експертами на рівні 30-41%. Таким чином, для вітчизняного ринку виноробної продукції залишаються притаманними: незбалансованість, надмірний імпорт, фальсифікація та нестача якісної сировини.

Варто зауважити, що в Україні не існує належної законодавчої бази стосовно регулювання відносин у виноградарстві та виноробстві. Лише з прийняттям 16 червня 2005 р. Закону України “Про виноград та виноградне вино” прогалини в регулюванні цих відносин певною мірою ліквідовані.

В умовах вказаних проблем, а також за наявних структур та функцій управління Міністерство аграрної політики не виступає повною мірою провідним органом реалізації державної аграрної політики. А при прийнятті нормативних актів не завжди враховуються особливості відносин в виноградарсько-виноробному підкомплексі:

△ Значні капіталовкладення по закладці нових виноградників, трудомісткий та капіталомісткий характер обробки виноградників, які вже плодоносять.

△ У виробництві виноградарсько-виноробної продукції провідну роль відіграють природні процеси, тобто якість і кількість майбутнього врожаю винограду залежить від природно-кліматичних умов. У виноробній промисловості також сама природа вносить певні хіміко-біологічні зміни у продукт, що виробляється виноробами.

△ Необхідно враховувати й те, що виноград є швидкокопсувним і малотранспортабельним продуктом. Він повинен бути реалізований або перероблений невдовзі після збирання. Звідси випливає, що сезон переробки винограду досить короткий порівняно із сезонними переробками інших видів сільськогосподарської продукції.

△ Довготривалість виробничого циклу у виноробній промисловості (наприклад, вироблення виноматеріалів на заводі первинного виноробства триває близько 3,5 місяців; обробка й розлив ординарних вин від 12 до 33 днів; виробництво коньяків – від 3 до 15 років [9, с.185]).

Крім наявності декількох центрів прийняття рішень у рамках системи управління розвитком виноградарсько-виноробним

підкомплексом, впровадження єдиної державної політики ускладнюється також тим, що ряд важливих для життєдіяльності усіх галузей функцій не належить до сфери державного регулювання винятково Міністерство аграрної політики.

В умовах вказаної розрізненості державного управління розвитком у виноградарсько-виноробному підкомплексі можна взагалі втратити керівництво спеціалізованими підприємствами. В сучасних умовах ефективний розвиток виноградарсько-виноробного підкомплексу України неможливий без прийняття міжнародних вимог і стандартів розвитку виноградарства.

Необхідність невідкладного удосконалення структури управління виноградарсько-виноробного підкомплексу в напрямку гармонізації з міжнародними вимогами зумовлена також тим, що найближчим часом має бути ратифікована Угода про асоціацію з Європейським союзом, а також тим що Україна є повноправним членом Міжнародної Організації Винограду та Вина (МОВВ), яка об'єднує виноградарів і виноробів світу. У більшості цих країн існує чітка єдина (нерозгалужена) система державного управління виноградарсько-виноробного підкомплексу, яку очолює одна структура. Так, у Австралії це WBC (корпорація вина та бренді), у країнах ЄС - національні галузеві комітети, що діють у складі аграрних міністерств. Крім цього в кожній з цих країн існують також галузеві та секторальні об'єднання виробників, які діють в єдиному напрямку і беруть участь у розробці і прийнятті для виноградарсько-виноробного підкомплексу нових національних нормативно-правових актів.

Так, у країнах ЄС діяльність і повноваження таких об'єднань регулюється ст.39-41 Постанови "Про організацію спільного ринку вина"[2]. Згідно з Постановою організація (асоціація) виробників є юридичною особою, сформованою з ініціативи виробників. Вона має наступні цілі:

- забезпечення плановості та регулювання виробництва згідно з вимогами ринку, особливо в питаннях якості та кількості;
- концентрація поставок і розміщення на ринку товарів, вироблених їх членами;
- скорочення витрат виробництва та стабілізації цін виробників;
- просування у виробництво екологічно чистих технологій, з метою захисту води, ґрунтів і пейзажів.

Серед таких організацій зустрічаються об'єднання виробників різних форм власності та господарювання. Так отримали поширення асоціації фермерів – власників виноградників, на спільні кошти яких утримується переробний завод, магазини та відділ збуту.

Діяльність спеціальних секторальних організацій на рівні країн - нових членів кандидатів направлена на покращання діяльності ринку вина різних категорій якості, на рівні європейських стандартів, беручи також до уваги інтереси та традиції національних виробників і споживачів, а саме на:

- покращання моніторингу та прозорості ринків;

- ефективного просування товару на ринок, за допомогою маркетингових досліджень;
- складання стандартних форм контрактів, сумісних із правилами Співтовариства;
- ефективного використання потенціалу виробництва;
- виконання досліджень, направлених на адаптацію виробництва до вимог ринку та вимог платоспроможних споживачів, особливо по відношенню до стандартів та якості вина ;
- розвиток методів та інструментів, що сприяли б покращанню якості виробів на всіх стадіях виробництва та реалізації;
- захист екологічно-чистого сільського господарства, позначень походження, знаків якості та географічних ознак товару;
- застосування екологічно чистих методів виробництва вина та охорону навколишнього середовища.

До таких секторальних організацій, наприклад, у Франції відноситься Інститут захисту найменувань за походженням, заснований в 1935 р., який підпорядковано міністерствам сільського господарства та фінансів, економічної політики. Спочатку об'єктом дослідження Інституту було лише вино, а після 1979 р. й інші продукти харчування. Інститут бере активну участь у розробці законодавчих актів і залучає до цього процесу представників асоціацій виноробів.

У Німеччині [1] особливу роль відіграє така секторальна організація, як Німецький винний фонд (НВФ), основними завданнями якого є:

- сприяння підвищенню якості вин, а також його збуту;
- здійснення захисту визначених законодавством найменувань вітчизняних вин як у країні, так і закордоном.

НВФ входить до Федерального міністерства продовольства, сільського господарства та лісівництва. Керівними органами фонду є:

- правління, яке призначається адміністративною радою;
- спостережна рада – складається з членів адміністративної ради, які виконують свої функції на суспільних засадах;
- адміністративна рада складається з:
 1. представників виноградарства;
 2. представників винної торгівлі, включаючи зовнішню;
 3. представників виноробних кооперативів;
 4. представника винних комісіонерів;
 5. представника винних підвалів зект;
 6. представника системи громадського харчування;
 7. представників від спеціалізованої оптової торгівлі та кооперативних підприємств оптової торгівлі та обслуговування;
 8. представників від роздрібною торгівлі харчовими продуктами, філіяльних підприємств харчової промисловості та споживчих товариств;
 9. представника союзу сільськогосподарських кооперативів;
 10. представника організацій, що займаються питаннями якості вина;
 11. представника споживачів;
 11. представників регіональних організацій, що сприяють збуту вина.

Тобто в управлінні виноградарсько-виноробного підкомплексу Німеччини, крім державних службовців, беруть активну участь представники приватного бізнесу та суспільних організацій, метою діяльності яких є створення сприятливих умов для його розвитку.

Висновок. Таким чином, аналізуючи світовий досвід управління та регулювання діяльності національних виноградарсько-виноробних підкомплексів, можна зробити висновок про те, що існуюча нині система управління виноградарсько-виноробного підкомплексу України:

- △ не відповідає вимогам становлення нових економічних відносин;

- △ призводить до низького рівня конкурентного статусу виноградарсько-виноробного підкомплексу і високого коефіцієнту його ризику (у виноградарстві України цей показник нині наближується до 1);

- △ не виконує поставлені перед ним цілі і відповідно ускладнює розробку єдиної стратегії його розвитку, що повинна бути орієнтованою на ринок і здатною забезпечити максимальну ефективність від інтеграції всіх учасників системи “виробник винограду – переробник – споживач готової продукції”;

- △ рівень роботи міністерств і відомств у рамках системи управління та регулювання (проведення законодавчих і нормативних актів) розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК України не є адекватним вимогам сьогодення, тому, що їх структура та функціональні обов'язки значною мірою застаріли та не відповідають вимогам і рівню світового досвіду;

- △ роз'єднаність, переважання відомчих інтересів негативно впливають на вирішення багатьох проблемних питань, зокрема процесів інтеграції, інвестицій та інновацій у виноградарсько-виноробний підкомплекс АПК України;

- △ недосконалість існуючої системи управління виноградарсько-виноробного підкомплексу в системі АПК негативно впливає і на темпи та якість процесів реформування вітчизняного виноградарства, виноробства, а також якість розвитку ринку вина.

Серед основних чинників подальшого розвитку виноградарства та виноробства України можна виділити наступні:

- △ створення однакових економічних умов для ефективного функціонування різних форм власності і господарювання;

- △ вдосконалення організаційної структури управління й економічних взаємовідносин між товаровиробниками виноградної продукції і переробними підприємствами;

- △ подальший розвиток кооперації в галузі, удосконалення та оптимізація рівня спеціалізації на основі концентрації виробництва;

- △ поліпшення технології догляду за насадженнями, високоякісне формування виноградних кущів, підтримка оптимальної щільності на основі закладання високоцінних районованих сортів насаджень;

- △ впровадження комплексної механізації та прогресивних технологій;

- △ поширення державної підтримки галузі на основі обґрунтованих законодавчих актів на користь розвитку виноградно-

виноробного підкомплексу і захисту його на світовому ринку;

^ розроблення прийнятної цінової та кредитно-податкової системи, відновлення цільового фінансування, створення сприятливих умов для інвестицій у галузь, захист вітчизняних виробників від фальсифікації і напливу низькоякісного імпорту.

Література:

1. Council Regulation (EU) No 1493/99 about Common Organization of Market of Wine. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu.int/eurlex/en/consleg/pdf/1999/en_1999R1493_do_001.pdf

2. Gesetz zur Reform des Weinrechts: Weinrecht der Europäischen Gemeinschaft der Bundesrepublik Deutschland und Bundesrecht. Walhala, Regensburg – Berlin – Bonn, 1994. – 50 p.

3. Авидзба А.М., Черемисина С.Г., Антипов В.П. Проблемы управления трудовыми отношениями в виноградарстве (теоретический аспект). / Авидзба А.М., Черемисина С.Г., Антипов В.П.– Ялта: Адонис. – 2003 – № 4. – С. 34-36.

4. Валуйко Г.Г., Матчина И.Г., Бузни А.Н. О регулировании виноградо-винодельческого производства в условиях рынка / Валуйко Г.Г., Матчина И.Г., Бузни А.Н // «Магарач» Виноградарство и виноделие. – 2000. – № 4. – С. 34-36.

5. Гаркуша О.М. Формування ефективного виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК України. / Гаркуша О.М.– Миколаїв: Изд-во МДДА, 2001. – 281 с.

6. Кареба М.І., Маркевич А.О. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСТВА В УКРАЇНІ.-Матеріали інтернет конференції “Формування інноваційної стратегії підприємств” / Кареба М.І., Маркевич А.О. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forum.mnau.edu.ua/index.php?topic=426.0>

7. Матчина И.Г. Прогнозирование и стратегия развития рынка винопродукции Украины. / Матчина И.Г. – Ялта: Крымпресс, 2002. – 112с.

8. Рыбинцев В.А. Виноград и вино Украины: история, государство, рынок. / Рыбинцев В.А. – К.: Изд-во ИАЭ, 1998. – 447 с.

9. Самсонова Я.О. Правові питання договірних відносин виноградарських і виноробних підприємств: структура правовідносин /Самсонова Я.О.// Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2006. – Вип. 79. с.183-192.

Abstract

Tintulov Yu.V.

Improvement of Vineyards Winery-subcomplex state governance of Ukraine as a guarantee of sustainable development

The article defines the main problems of viticulture and winemaking today. The necessity of improving the management structure of viticulture and winemaking and their harmonization with international requirements. The analysis of management practices and regulation of national viticulture and winemaking countries that are major producers of wine. Installed factors of further development viticulture and winemaking in Ukraine.